

comuna a gran part de les llengües d'aquesta gran família: cèltic *gabí-* 'agafar, aferrar', 'aguantar', eslau *gabati* 'agafar, empunyar', bàltic *gab-* (lit. *gabėnù*, etc.) 'arreplegar, emportar-se', i també existent en les llengües itàliques, en sànscrit i d'altres. □ 1.ª doc.: fi S. XIV; oc. *gafar* almenys des del S. XIII.

També en bastants docs. catalans del S. XIV es troben exemples del substantiu derivat *gafa* (instrument per subjectar) anys 1373, 1385, 1391, etc. (*AlcM c, f, g*), que implica la preexistència del verb *gafar*, del qual, i de la forma *agafar*, apareixen testimonis des del tombant dels dos segles: «un altre m'ach tantost *gafat* / per la un braç» (en metre de codolada) en el *Testament d'En Serradell de Vic* (any 1419), f^o eIIIr; «quan l'ànima és exida del cors, tantost los demonis la *agaffen* e li lliguen una cadena al coll», St. Vicent Ferrer (*Sermons I*, 280.24). De tota manera és segur que la forma verbal *agaf*, en el *Dicc. de Rims* de Jaume Marc (1371) i tant la 1.ª persona *gaf* com *agaf* i la tercera *gafa*, apareixen en el *Torcimany* d'Aversó (circa 1390, §§ 1377.1, 2, 104). *Agafar* i *pendre* s'han fet sempre forta concurrència en totes dues llengües. Una diferència ha estat sempre que *pendre* implica generalment la idea de posar mà a una cosa amb intent d'endur-se-la i en *agafar* aquest intent no hi és; sovint aquest va implicar el matís d'"aferrar", 'engrapar' o 'empunyar amb força', això més marcadament en llengua d'oc que en català, on aquest matís es va atenuar del tot no quedant-hi més que la idea nua de pendre.

En total *agafar* era un verb intensiu, amb caràcter ponderatiu i afectiu de la noció de presa. Això és el que fa que *gafar*, *agafar*, fos un mot poc apropiat per a textos doctrinals i de to merament objectiu i intel·lectual (vers o prosa), i és per això que, a diferència de *PRENDÈRE*, prolongament d'un mot llatí, no comencem a trobar-ne documentació fins més tard. La forma primitiva *gafar* sense la *a-* afegida és la que resta més general durant llarg temps. En la trad. de l'*Inferno* dantesco per Andreu Febrer (a. 1429) no la podem mirar com a suspecta d'un calc de l'original italià, car hi tradueix un vers de sentit diferent: els dimonis de Malebolge que a grans cops de fitora submergeixen els condemnats en la *pégola* ardent, els amenacen «però se tu non vuoi di nostri graffi / non far sopra la pegola soverchio» traduït «si no vols d'estes crochs ésser *gaffat*» (XXI, 50); «ans que nos *gafassen*», c. 1500, *Procés de les Olives*.

El caràcter intensiu i expressivista tendí a accentuar-se més encaridament que enlloc entre els valencians, entre els quals havia pres curs el mot acastellanat *garra*, i per tant començà d'usar-s'hi *agarrar* amb el valor d'"agafar, garfir, aferrar" [cf. DCEC (GARRA) = mossàrab *garfa*]; la influència fònica del síndim *aferrar* degué ajudar-hi. Això no ha anat guanyant terreny sinó progressivament, fins a acabar convertint (*a*)*gafar* en un mot ben rar en l'ús modern valencià; el concepte vulgar és que «no és valencià sinó només català», ço que començà essent una idea errada i ha acabat per ser quasi veritat almenys en la zona central del País. És possible que en el S. XVI ja

comencés a sentir-se aquesta decadència valenciana d'*agafar*, car en el *ThPu.* d'OPou (1575) es nota que és *pendre* el que s'usa quasi pertot amb el valor d'*agafar*: los dits són desiguals, ans quant se pleguen són iguals y, per millor *pendre* les coses, axí convé (p. 261). De tota manera també s'hi troba «lo esparver ha *gafat* la perdiu: accipiter unguibus cepit perdicem» (p. 57).

Exemple per on es veu que és a tort que Rayn. i altres lexicògrafs francesos de la llengua d'Oc tendeixen a creure que oc. ant. *gafar* és 'mossegar': «un lop rauhós lo *gafet*» en una hagiografia (que sembla del S. XIV, Rayn. III, 414b), però realment en l'*Elucidari de la propietatz* (Arieja, S. XIV) només en un dels exemples ens podem apartar un poc de la definició catalana, traduint «viscoza superfluitat de uelhs que si *gafa* ab las palpelas» per «s'attache», però en els altres tenim exactament el mateix matís que en català: «*edra* pren nom de *haerere*, qui vol dire *gafar*», no és certament «mordre» sinó 'agafar-se, adherir-se'; això és ben clar en el context amb el participi actiu: «vermelhó es tan *gafant* color, que quan es encorporat, a penas si pot delir que no layshe alcun senhal» (f° 266, citat vol. III, p. 23): 'és un color que pren tan fortament que --». *Agafar* apareix també en occità alguna vegada des de temps medieval: «lo demoni enganós / nos *agafa* coma leós» (*PSW I*, 31), que sembla una poesia de l'escola tolosana trescentista.

El cas és que avui en català *agafar* es manté fortament a tot el Principat i les Illes, no excloent-ne Menorca (Camps Merc., *Folk. Men.* I, 269), fins a les valls més occidentals de Ribagorça: «Ixordigues? Ixo, no *agafà-ne*, perquè ixordigues», a Benasc (1964).

En terra val. ja he explicat que es digué llarg temps, fins en el llenguatge tan tradicional i popular dels proverbis: «a bona porta et *gafa* la fam!» (Carles Ros, *Adages*, 1736, p. 46); o sigui 'el que és ací no daran pas almoïna'. El mateix Carles Ros l'usava en el llenguatge intransigentment valencià de les seves *Poesies*: «y al qui açò vol *agafar* / lo ahuquen (los xichs) de tal manera ---». També veiem que Sanelo, c. 1800, en el seu llenguatge decorós, si bé intransigentment valencià, evita sempre *agarrar* i usa normalment *agafar*: «batistot que *agafa* als pobres»; i el veig igualment en un opuscle valencià ms. del S. XIX sobre la manera d'"*agafar* tellines» (Dolphin, *Catalogue* 42, 1963, núm. 187). Fins en l'Horta jo mateix vaig sentir *agafar* a dos informadors rústics valencians; el d'Alboraia, el 1958, va dir-ho dos cops. No hi ha dubte, però, que avui és molt rar a tota la comarca de l'Horta, de manera que Gerra Colen no esperava altra cosa que *agarrar*, i no obstant Carles Salvador creia més legítim i recomanava l'ús d'*agafar* fins en l'estil ben valencià (*Qüestions de Lleng.*; i en un article del setmanari núm. 42, *Valencia Supl.*, 3-XII-1954). En general és veritat que avui en terra valenciana, com m'explicava J. Giner i March, *gafar* s'usa solament en el sentit del cast. *lañar* ('reparar o engafetar amb un filferro') i *gafa* = *laña*.

En llengua d'oc la forma *gafar* ja es troba un cop